

Η θέση «ψηφιστοσύναγμα» στο νέο στιχηραρικό είδος μελοποιίας (Κυριάκος Τζουραμάνης, Μουσικολόγος)

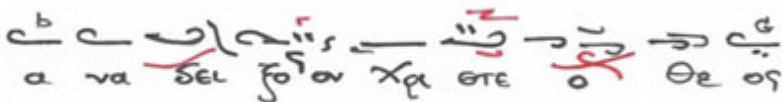
/ [Πεμπτούσια](#)

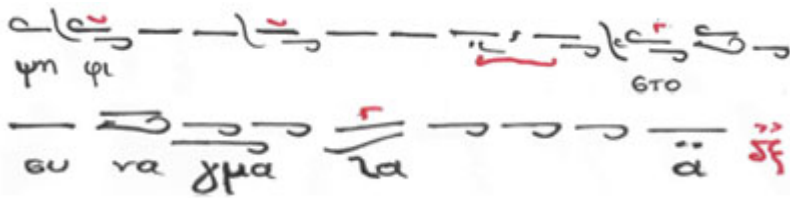
Όπως γνωρίζουμε, το παλαιό στιχηραρικό μέλος μας έχει παραδοθεί αργό και όταν σε στιχηρά ιδιόμελα δούμε κλασσικές παλαιές θέσεις όπως το ψηφιστοσύναγμα ή το τρομικοσύναγμα, δεν μπορούμε παρά να τις ψάλλουμε σύμφωνα με την αργή μελισματική ερμηνεία των τριών δασκάλων. Ωστόσο θα βρούμε κάποιες από τις παλαιές στιχηραρικές θέσεις, να ερμηνεύονται από τους ίδιους τους τρεις δασκάλους και με πιο σύντομο τρόπο. Παράλληλα, οι εν λόγω θέσεις καταγράφονται και σε άλλα είδη μελοποιίας πχ δοξολογίες, πολυελαίους, ειρμούς, διατηρώντας την παλαιά σημειογραφική τους παράσταση. Είναι σημαντικό ότι σε αυτές τις περιπτώσεις οι εξηγήσεις που έχουμε παραλάβει είναι σε συντομότερες εκδοχές.

Εδώ θα παρουσιάσουμε μια σύνθετη καταληκτική γραμμή του πλαγίου δ' που βρίσκουμε στο αυτόμελο «Ο εν Εδέμ Παράδεισος», εστιάζοντας την προσοχή μας στην θέση που επενδύει μουσικά τις λέξεις «Χριστέ ο θεός» γνωστή ως **ψηφιστοσύναγμα**.[\[1\]](#)

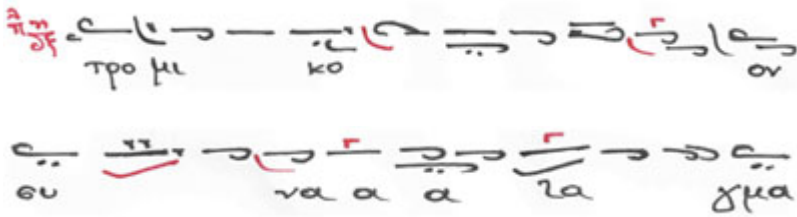
Χρυσάφη EBE 910, φ.316 β

Εκτός των τριών δασκάλων, την ερμηνεία της θέσης, μας παραδίδει και ο Απόστολος Κώνστας ο Χίος στην σπουδαία συλλογή με τις εξηγήσεις του, σε γραμμές υπογραφόμενες με τις μεγάλες υποστάσεις: [\[2\]](#)

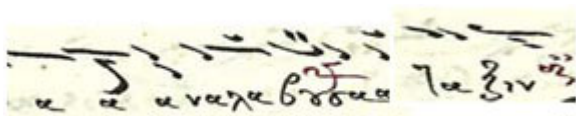
Όπως θα δείξουμε στην συνέχεια, η ίδια φράση στο αυτόμελο που εξετάζουμε, παρασημαίνεται με τρομικόν και λύγισμα (χφφ ΕΒΕ 946 Ειρμολόγιο Μπαλασίου). Πρόκειται για την καταληκτική θέση του παλαιού στιχηραρίου με την ονομασία **τρομικόν σύναγμα**, εξηγημένη επίσης από τον Απόστολο Κώνστα ως εξής: (ό.π σελ. 287).

Πρόκειται για δύο καταληκτικές γραμμές του παλαιού στιχηραρίου, με παραπλήσια αργή εξήγηση έτσι όπως μας την έδωσαν οι τρεις δάσκαλοι. Στο Μέγα Ίσον του Κουκουζέλη υπάρχει ο ίδιος καταληκτικός συνδυασμός των φωνητικών χαρακτήρων, ως **ψηφιστόν κατάβασμα** με σαφώς διαφοροποιημένη ερμηνεία.

Στο νέο τώρα στιχηραρικό είδος μελοποιίας, ο Πέτρος Λαμπαδάριος χρησιμοποιεί το τρομικόν σύναγμα μόνο στα αργά μέλη του, όπως για παράδειγμα στο ιδιόμελο της Μεγ. Τεσσαρακοστής «Δεύτε εκκαθάρωμεν» στη φράση «της δεξιάς το έργον» και στο δοξαστικό » Κύριε η εν πολλαίς αμαρτίαις» στην λέξη «αναλαβούσα». Από το Δοξαστικό της Κασσιανής, θα αντλήσουμε την αργή εξήγηση των τριών δασκάλων η οποία διαφοροποιείται ελάχιστα από αυτήν του Αποστόλου Κώνστα.

Πέτρου Πελ/σίου Mignana 7

Εξήγηση τριών δασκάλων

εδώ), δεν θα μπορούσε να γίνει το ίδιο και για την θέση τρομικοσύναγμα ? Επίσης, **ποιά είναι η σύντομη παράδοση από την οποία ο εξηγητής αντλεί την ερμηνεία του, καθ' όσον γνωρίζουμε ότι και τα αυτόμελα του Γερμανού έχουν μεταγραφεί στην νέα μέθοδο γραφής αργά.** Κατά λογική ακολουθία, δεν θα ήταν αβάσιμη η υπόθεση ότι και στην παλαιότερη μελοποίηση των αυτομέλων από τον Χρυσάφη, θα μπορούσε η συγκεκριμένη θέση να ερμηνευτεί πιο γρήγορα, δεδομένου μάλιστα ότι γράφεται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο. Ας συνεχίσουμε όμως την ανάλυση της θέσης, για να έχουμε πληρέστερη εικόνα για την ερμηνεία της.

Η έρευνα φανέρωσε ακόμα μια εξηγητική προσέγγιση για το τρομικοσύναγμα σε ιδιόμελα του Ιακώβου Πρωτοψάλτου.[3] Είναι ουσιαστικά μια ενδιάμεση μορφή (αργοσύνομη μελισματική) με χρονική διάρκεια μεταξύ της αργής και της σύντομης απόδοσης.

Την ίδια αργοσύνομη ερμηνεία στις γραμμές του Ιακώβου που παραθέτουμε στην υποσημείωση, βρήκαμε επίσης και σε διάφορα τροπάρια του Χρυσάφη όπως το «Πάσα πνοή» , το αναστάσιμο στιχηρό «ο άγγελός σου Κύριε» κ.α σε ήχο πλ'δ. Ενδεικτικά παραθέτουμε κάποιες γραμμές, όπου η θέση εμφανίζεται και με τους τρεις τρόπους: ως ψηφιστόν σύναγμα με τα κόκκινα άφωνα σημεία του ψηφιστού και του τρομικού, ως τρομικοσύναγμα και ως ψηφιστοκατάβασμα με το έτερον παρακάλεσμα και ψηφιστόν.

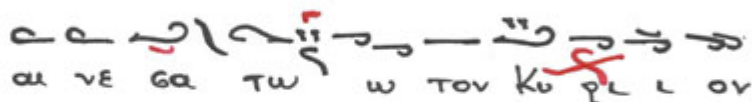
Η εξήγηση των τριών δασκάλων είναι ίδια και για τις τέσσερις σημειογραφικές παραλλαγές, γι' αυτό ας δούμε μόνο μία εξ' αυτών.

Αυτή την αργοσύνομη ερμηνεία στις γραμμές του Ιακώβου που παραθέτουμε στην προηγούμενη υποσημείωση, βρήκαμε και σε διάφορα τροπάρια του Χρυσάφη όπως το «Πάσα πνοή», το αναστάσιμο στιχηρό «ο άγγελός σου Κύριε» κ.α σε ήχο πλ'δ. Ενδεικτικά παραθέτουμε κάποιες γραμμές, όπου η θέση εμφανίζεται και με τους τρεις τρόπους: ως ψηφιστόν σύναγμα με τα κόκκινα άφωνα σημεία του ψηφιστού και του τρομικού, ως τρομικοσύναγμα με τρομικό και λύγισμα και ως ψηφιστοκατάβασμα με το έτερον παρακάλεσμα και ψηφιστόν

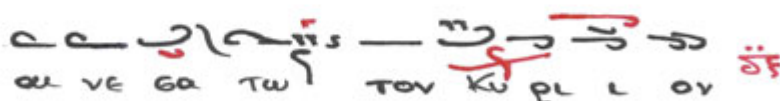
Χρυσάφη EBE 920 φ.92β (ο άγγελός σου Κύριε)

Χρυσάφη EBE 920 φ. 91α

Ιακώβου γφ Sina Greek1460 φ310α

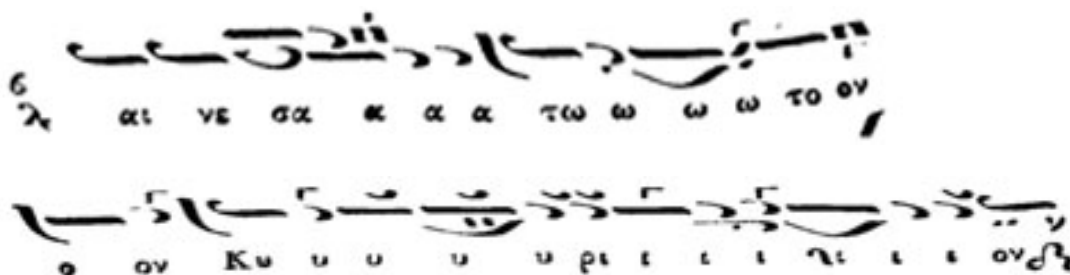

Ιακώβου γφ Sina Greek1460 φ310β

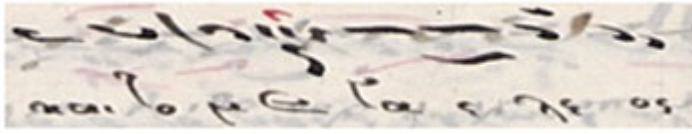
Η αξία των παραπάνω παραδειγμάτων έγκειται στο ότι η εξήγηση των τριών δασκάλων είναι ίδια και για τις τέσσερις σημειογραφικές παραλλαγές, γι' αυτό παραθέτουμε μόνο μία εξ' αυτών.

Μουσική Πανδέκτη τόμος β'σελ 536

Σημειογραφικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η ύπαρξη παρόμοιων θέσεων σε αναστάσιμα στιχηρά του Χρυσάφη, οι οποίες ενώ έχουν τροποποιημένη την γραφική τους παράσταση, έχουν μεταγραφεί από τους τρεις δασκάλους με την ίδια ακριβώς αργοσύντομη μελισματική απόδοση που μόλις είδαμε.

Χρυσάφη EBE 920 φ. 89β

Χρυσάφη ΕΒΕ 920 φ. 89α

[1] Γρ.Στάθη «Η εξήγησις της παλαιάς Βυζαντινής Σημειογραφίας» σελ 70, 71 και 117

[2] Θωμά Κ.Αποστολοπούλου «Ο Απόστολος Κώνστας ο Χίος και η συμβολή του στην Θεωρία της Μουσικής τέχνης», σελ 286-287 IBM Μελέται 4, Αθήνα 2002

[3] Δες στο δογματικόν θεοτοκίον «Ο Βασιλεύς των ουρανών » την φράση » **αλλ' ού την υπόστασιν**». (Δοξαστάριον Ιακώβου τόμος β' σελ.407, Εκδόσεις Τέρτιος), και την φράση «**την του ποιμαίνειν φροντίδα αιτών** « στο ΙΑ' Εωθινον του Ιακώβου (Μουσική Πανδέκτη, τόμος β', σελ 570, Εκδόσεις Τέρτιος).

(συνεχίζεται)